

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۲۸۶)

بانکداری اخلاقی با رویکرد اسلامی

(ضوابط اخلاقی و تدابیر ساختاری)

مؤلفان

حسین عیوضلو
وهاب قلیچ

زمستان ۱۳۹۳

نام کتاب: بانکداری اخلاقی با رویکرد اسلامی (ضوابط اخلاقی و تدابیر ساختاری)

مؤلفان: حسین عیوضلو، وهاب قلیچ

ویراستاران: جعفر خیرخواهان و محبوبه مهدوی

صفحه‌آرا: زهره محمدیان

طراح جلد: علی عبدی

ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۳

بهاء: ۱۲۰۰۰۰ ریال

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قطع: وزیری

نشانی: تهران، میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰

کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۷۹۴۹

تلفن: ۸۸۶۵۷۴۵۰-۵۴

تلفن واحد فروش: ۸۸۶۵۷۴۳۴ دورنگار: ۸۸۶۵۷۳۹۹

پست الکترونیک: Publications@mbri.ac.ir

ISBN: 978-600-5982-97-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۸۲-۹۷-۸

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مسئولیت مطالب بر عهده نویسندگان بوده و لزوماً دیدگاه‌های پژوهشکده پولی و بانکی را منعکس نمی‌کند.

این اثر تقدیم می‌شود به پیشگاه استاد معظم، عالم مجاهد و پارسا و استاد عملی اخلاق، مرحوم حضرت آیت‌الله محمدرضا مهدوی‌کنی (قدس سره) که عمر شریف خود را خالصانه در طریق تربیت شاگردان و دلباختگان خود نهاد.

روحش شاد و راهش پررهور باد

پیش‌گفتار

شاید با قاطعیت بتوان ادعا کرد «اخلاق» از معدود مسائلی است که در حُسن مرتبت آن همه اقوام، ملیت‌ها و دولت‌ها در تمامی دوره‌های تاریخی اتفاق نظر داشته‌اند. امروزه موج توجه به اخلاق و ارزش‌های انسانی در کنار دغدغه‌های حفظ و صیانت از محیط‌زیست به صورت فراگیر در انواع فعالیت‌های اقتصادی همچون تولید و سازندگی، بانکداری، سرمایه‌گذاری خصوصی، بیمه و تأمین اجتماعی قابل مشاهده است. در این بین بانکداری اخلاقی یکی از مهم‌ترین نتایج این موج است و با آنکه از ظهور آن مدت زمان زیادی نمی‌گذرد اما روزه‌روز بر دامنه ابعاد نظری و کاربردی آن در سطح جهان افزوده می‌شود.

بانکداری اخلاقی فعالیت بانکی با التزام به رقابتی سالم و نیز مسئولیت‌پذیر و پاسخ‌گو در قبال رفتارهاست. این نوع بانکداری علاوه بر توجه به اهداف متعارف نظام بانکی، در تلاش است تا با احترام به حقوق یکایک افراد جامعه، حفظ ثبات نظام اجتماعی-اقتصادی، صیانت از محیط‌زیست و ارتقای سطح اعتماد و اطمینان عمومی نسبت به صنعت بانکداری به بهبود کیفیت زندگی افراد جامعه کمک برساند. اما با تأسف باید اذعان نمود برخلاف برخی از کشورهای جهان، در کشور ما کمتر از مفهوم‌شناسی «بانکداری اخلاقی» سخن به میان آمده است، در حالی که اجرای بانکداری بدون ربا، پایین‌ترین سطح بانکداری اسلامی به حساب می‌آید و «رعایت اصول اخلاقی» همچون «تحقق عدالت‌مداری» مهم‌ترین ارکان بانکداری اسلامی را تشکیل می‌دهند.

فرهنگ غنی اسلامی-ایرانی ما در توجه به مسئله اخلاق، اثبات‌کننده این ادعا است که نظام بانکی ایران می‌تواند با سرمایه‌گذاری بیشتر در حیطه علمی و اجرایی در این حوزه، پرچم‌دار بانکداری اخلاقی در جهان باشد.

کتاب حاضر با استمداد از آموزه‌های اسلامی و با الهام‌گیری از قوانین و اسناد بالادستی کشور و تجارب سایر کشورهای جهان، تلاش نموده تا ضوابط اخلاقی نظام بانکی کشور را در سه دسته درون‌بانکی (رعایت حقوق کارکنان و مسئولین بانک، رعایت حقوق مشتریان بانک، رعایت حقوق سهام‌داران بانک و حفظ و ارتقای شهرت و اعتبار بانک)، بین‌بانکی (رعایت حقوق بانک مرکزی و کلیه مؤسسات شبکه بانکی) و فرابانکی (جهت‌گیری خدمات بانکی به منظور حفظ ثبات اقتصادی-اجتماعی

جامعه، کاهش فقر و شکاف طبقاتی، صیانت از محیط‌زیست، حفاظت از منافع فرانسلی، رعایت حقوق شهروندی عامه مردم و رعایت حقوق سازمان‌ها و نهادهای دیگر) تدوین نماید.

آیت‌اله ابراهیمی

مدیرعامل بانک انصار

فهرست مطالب

پیش‌گفتار..... یک

فصل اول. موازین و معیارهای اخلاقی در نظام اسلامی

۱.۱	مقدمه	۳
۲.۱	تعریف اخلاق	۳
۳.۱	مکاتب اخلاقی	۶
۴.۱	اخلاق در اسلام	۹
۱.۴.۱	رابطه اصول اخلاقی و اصول اسلامی	۱۱
۲.۴.۱	اصول اخلاقی در اقتصاد اسلامی	۱۳
۳.۴.۱	اخلاق سازمانی در اسلام	۱۵
۴.۴.۱	مختصات اخلاق سازمانی در قرآن کریم	۱۷
۵.۴.۱	مختصات اخلاق سازمانی در نهج البلاغه	۲۵
۶.۴.۱	سایر مختصات اخلاق سازمانی در روایات	۳۵

فصل دوم. درآمدی بر بانکداری اخلاقی

۱.۲	مقدمه	۴۱
۲.۲	تاریخچه‌ای از علم اقتصاد در جایگاه علمی اخلاقی	۴۱
۳.۲	اقتصاد اخلاقی در دوره جدید	۴۷
۴.۲	بانکداری اخلاقی	۵۱
۵.۲	اهداف بانکداری اخلاقی	۵۲
۶.۲	بانکداری اخلاقی و مسائل زیست‌محیطی	۵۶
۷.۲	بانکداری اخلاقی و مسائل اجتماعی	۵۸
۸.۲	بانکداری اخلاقی و تأمین مالی خرد	۵۹
۹.۲	بانکداری اخلاقی و بحران مالی ۲۰۰۸	۶۲
۱۰.۲	الزامات توجه به بانکداری اخلاقی در نظام بانکداری اسلامی	۷۰

فصل سوم. تجربه کشورهای مختلف در به‌کارگیری بانکداری اخلاقی

۱.۳	مقدمه	۷۹
۲.۳	تجربه بانک‌های مرکزی	۸۰
۱.۲.۳	بانک مرکزی مالت	۸۰

۸۱	۲.۲.۳ بانک مرکزی مصر.....
۸۲	۳.۳ تجربه نهادهای صنفی.....
۸۲	۱.۳.۳ انجمن بانکداران ترکیه.....
۸۴	۲.۳.۳ انجمن بانکداران بلغارستان.....
۸۶	۳.۳.۳ انجمن بانکداران تانزانیا.....
۸۷	۴.۳ تجربه بانک‌های اخلاقی.....
۸۷	۱.۴.۳ بانک تعاونی انگلستان.....
۹۱	۲.۴.۳ آلیانس بانک.....
۹۳	۳.۴.۳ می بانک.....
۹۳	۴.۴.۳ گرامین بانک.....
۹۷	۵.۴.۳ تریودوس بانک.....
۹۹	۶.۴.۳ تی.سی.اف بانک.....
۱۰۰	۷.۴.۳ بنکا اتیکا.....
۱۰۶	۵.۳ تجربه مؤسسات مالی غیربانکی.....
۱۰۶	۱.۵.۳ مؤسسه شرد اینترست.....
۱۰۷	۲.۵.۳ مؤسسه حقوق طرح‌های اقتصادی فرانسه.....
۱۰۹	۳.۵.۳ مؤسسات مالی توسعه اجتماعی انگلستان.....
۱۱۴	۴.۵.۳ طرح صندوق سبز هلند.....
۱۱۸	۵.۵.۳ مؤسسه لاسر هلند.....
۱۱۹	۶.۳ تجربه مؤسسات مالی اسلامی.....
۱۱۹	۱.۶.۳ گرایش مؤسسات مالی اسلامی به مسئولیت‌پذیری اجتماعی.....
	۲.۶.۳ ضوابط اخلاقی پیشنهادی سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی برای
۱۲۸	کارمندان مؤسسات مالی اسلامی.....

فصل چهارم. ضوابط اخلاقی در بانکداری اسلامی

۱۳۳	۱.۴ مقدمه.....
۱۳۵	۲.۴ اخلاق حرفه‌ای.....
۱۳۵	۱.۲.۴ مفهوم اخلاق حرفه‌ای.....
۱۳۸	۲.۲.۴ فرهنگ سازمانی بستری برای اخلاق حرفه‌ای.....
۱۴۰	۳.۲.۴ فواید و مزایای حاکمیت اخلاق حرفه‌ای.....
۱۴۳	۴.۲.۴ عوامل اثرگذار بر اخلاق حرفه‌ای.....
۱۴۳	۵.۲.۴ سازوکارهای تقویت‌کننده اخلاق حرفه‌ای.....
۱۴۴	۶.۲.۴ عوامل عدم پای‌بندی به اخلاق حرفه‌ای.....

۱۴۶.....	۳.۴ برقراری نظام بانکداری اخلاقی.....
۱۴۸.....	۱.۳.۴ تعیین خط‌مشی اخلاقی.....
۱۴۹.....	۲.۳.۴ تدوین ضوابط اخلاقی.....
۱۶۹.....	۳.۳.۴ تدابیر ساختاری.....
۱۸۴.....	۴.۴ موانع برقراری نظام بانکداری اخلاقی.....

فصل پنجم. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۱۹۱.....	۱.۵ مقدمه.....
۱۹۷.....	۲.۵ هویت‌بخشی و برندسازی بانک‌های اخلاقی.....
۲۰۱.....	پیوست‌ها.....
۲۰۳.....	پیوست (۱) سیاست‌های کلی نظام اداری.....
۲۰۶.....	پیوست (۲) فرمان هشت ماده‌ای مبارزه با مفساد اقتصادی.....
۲۰۸.....	پیوست (۳) ماده هشت قانون رسیدگی به تخلفات اداری.....
۲۱۰.....	پیوست (۴) قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد.....
۲۲۵.....	پیوست (۵) منشور اخلاقی، فرهنگی و اداری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.....
۲۲۹.....	پیوست (۶) منشور اخلاقی کارکنان بانک‌ها.....
۲۳۱.....	منابع و مأخذ.....
۲۴۹.....	نمایه.....